

Sygn. akt II UK 319/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 września 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Halina Kiriło

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z wniosku małoletniej O. G. zastępowanej przez przedstawiciela
ustawowego K. O.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

o rentę rodzinną,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 24 września 2015 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 26 lutego 2014 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 26 lutego 2014 r., Sąd Apelacyjny oddalił apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 19 kwietnia 2012 r., którym zmieniono decyzję

organu rentowego z dnia 6 września 2011 r. i przyznano wnioskodawczyni K. O. prawo do renty rodzinnej dla małoletniej wnuczki O. G. od dnia 1 lipca 2011 r.

W ustalonym stanie faktycznym sprawy, wnioskodawczyni została ustanowiona rodziną zastępczą dla wnuczki O. G., urodzonej w dniu 24 listopada 2010 r., na mocy postanowienia Sądu Rejonowego w O. II Wydział Rodzinny i Nieletnich. Córka wnioskodawczyni K. G. (matka dziecka), w dniu 24 listopada 2010 r. urodziła O. G. K. G. zmarła w dniu 22 marca 2011 r. wskutek zaawansowanego guza śródpiersia. Organ rentowy decyzją z dnia 6 września 2011 r. odmówił wnioskodawczyni przyznania renty rodzinnej dla O. G., wskazując, że na dzień śmierci K. G. wykazała staż ubezpieczeniowy w wymiarze 2 lat 11 miesięcy i 15 dni zamiast wymaganych 3 lat. Sąd Okręgowy rozpoznając odwołanie wnioskodawczyni ustalił na podstawie przeprowadzonego postępowania dowodowego, w tym dowodu z opinii biegłego lekarza pulmonologa, że zmarła poprzedniczka prawna małoletniej córki, była przed dniem 10 listopada 2010 r. co najmniej częściowo niezdolna do pracy i niezdolność ta trwała nieprzerwanie aż do śmierci. Według Sądu K. G. zmarła przed ukończeniem 22 roku życia i tym samym wykazała odpowiedni okres składkowy, spełniając wszystkie warunki do nabycia renty z tytułu niezdolności do pracy.

Na skutek apelacji organu rentowego, Sąd Apelacyjny uzupełnił postępowanie dowodowe przeprowadzając dowód z opinii uzupełniających biegłego z zakresu chorób płuc i chorób wewnętrznych, ustalając że zebrana w sprawie dokumentacja medyczna nie pozwala jednoznacznie stwierdzić, iż wnioskodawczyni przed dniem 10 listopada 2009 r. była co najmniej częściowo niezdolna do pracy. Zaskarżonym wyrokiem Sąd drugiej instancji oddalił jednak apelację organu rentowego, wskazując w uzasadnieniu, że co prawda od dnia 22 grudnia 2006 r. do dnia 31 grudnia 2006 r., w dniu 2 stycznia 2007 r. i od dnia 9 stycznia 2007 r. do dnia 31 stycznia 2007 r., zmarła była nieobecna w pracy i była to nieobecność nieusprawiedliwiona niepłatna, jednak nie było podstaw do wyłączenia tej nieobecności z okresu zatrudnienia zmarłej, albowiem w okresie pozostawania w stosunku pracy z firmą „L.”, to jest od dnia 1 sierpnia 2006 r. do dnia 31 stycznia 2007 r., z mocy prawa podlegała ona ubezpieczeniom społecznym. Posiadała więc w całym tym okresie status ubezpieczonej i w związku

z tym cały ten okres jest okresem składkowym, bez względu na to, czy zostały opłacone składki na ubezpieczenie społeczne, czy też nie.

Powyższy wyrok zaskarżył w całości, skargą kasacyjną pełnomocnik organu rentowego i zarzucając naruszenie prawa materialnego - art. 65 w związku z art. 57 ust. 1 pkt 2 oraz art. 58 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz.748) poprzez ich niewłaściwe zastosowanie i bezpodstawne przyjęcie, że zmarła K. G. legitymowała się wymaganym okresem składkowym i nieskładkowym, a co za tym idzie spełnione zostały wszystkie warunki do przyznania K. O. prawa do renty rodzinnej dla małoletniej wnuczki O. G., podczas gdy zmarła nie wykazała wymaganego 3 letniego okresu ubezpieczenia a zatem nie zachodzą przesłanki prawne do przyznania dochodzonego świadczenia, art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 121), poprzez ich błędną wykładnię i uznanie, iż okres nieusprawiedliwionej niepłatnej nieobecności w pracy jest okresem składkowym, art. 4 pkt 5 ustawy o emeryturach i rentach z FUS poprzez jego niezastosowanie i uznanie, że okres nieusprawiedliwionej niepłatnej nieobecności w pracy jest okresem składkowym. Pełnomocnik organu rentowego wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w całości i zmianę poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego oraz oddalenie odwołania od decyzji organu rentowego, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Na podstawie art. 398¹⁶ zdanie drugie i art. 415 k.p.c., organ rentowy złożył nadto wniosek o zobowiązanie wnioskodawczyni do zwrotu świadczenia rentowego wypłaconego przez organ rentowy za okres od dnia 1 lipca 2011 r. do dnia rozstrzygnięcia niniejszej sprawy (do dnia wydania wyroku przez Sąd Najwyższy).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona.

Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania, lub gdy zarzut taki okaże się niezasadny. Rozpoznając skargę, Sąd Najwyższy nie jest uprawniony do badania prawidłowości ustaleń faktycznych i jest związany ustalonym stanem faktycznym sprawy. W okolicznościach sprawy oznacza to, że wiążące są ustalenia, zawarte w piśmie organu rentowego z dnia 28 sierpnia 2013 r. (k. 174), w którym uznał on zmarłej łącznie 2 lata 11 miesięcy i 15 dni okresów składkowych i nieskładkowych. Twierdzenia tego Sąd Apelacyjny nie zakwestionował, stwierdzając że organ rentowy błędnie nie uwzględnił 34 dni nieusprawiedliwionej nieobecności zmarłej z okresu jej zatrudnienia w firmie „L.” od dnia 1 sierpnia 2006 r. do dnia 31 stycznia 2007 r. Jak wynika z akt osobowych z tego zakładu pracy, w szczególności ze świadectwa pracy, od dnia 22 grudnia 2006 r. do dnia 31 grudnia 2006 r., dnia 2 stycznia 2007 r. i od dnia 9 stycznia 2007 r. do dnia 31 stycznia 2007 r., zmarła była nieobecna w pracy i była to nieobecność nieusprawiedliwiona, niepłatna. Sąd zaliczył jednak powyższe okresy do okresów ubezpieczenia, uznając że powyższe uzasadnia przyznanie dochodzonego świadczenia.

Ocena ta nie jest trafna. Zgodnie z art. 57 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, renta z tytułu niezdolności do pracy przysługuje ubezpieczonemu, który spełnił łącznie następujące warunki: jest niezdolny do pracy, ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy, niezdolność do pracy powstała w okresach, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1 i 2, pkt 3 lit. b, pkt 4, 6, 7 i 9, ust. 2 pkt 1, 3-8 i 9 lit. a, pkt 10 lit. a, pkt 11-12, 13 lit. a, pkt 14 lit. a i pkt 15-17 oraz art. 7 pkt 1-4, 5 lit. a, pkt 6 i 12, albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów. Stosownie do art. 58 ust. 1 pkt 3 powołanej ustawy, warunek posiadania wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego uważa się za spełniony, gdy ubezpieczony osiągnął okres składkowy i nieskładkowy, wynoszący łącznie co najmniej 3 lata, jeżeli niezdolność do pracy powstała w wieku 22 do 30 lat, którego to warunku zmarła nie spełniła, co czyni zasadnym zarzut skargi kasacyjnej w tym zakresie.

Zgodnie z art. 13 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu podlegają osoby fizyczne od dnia nawiązania stosunku pracy do dnia ustania tego stosunku (pracownicy). Natomiast w myśl art. 6 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach, okresami składkowymi są okresy ubezpieczenia. Okresy składkowe zostały wskazane w art. 6 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i jak trafnie podkreślono w skardze kasacyjnej organu rentowego, wśród nich nie został wymieniony okres nieusprawiedliwionej, niepłatnej nieobecności. Okresami składkowymi są przede wszystkim okresy ubezpieczenia. Tymi zaś są w rozumieniu art. 4 pkt 5 ustawy okresy opłacania składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe oraz okres nieopłacania składek z powodu przekroczenia w trakcie roku kalendarzowego kwoty rocznej podstawy wymiaru składek. Podstawę uwzględniania okresów składkowych i nieskładkowych dla potrzeb ustalania prawa do świadczeń emerytalno-rentowych stanowi art. 5 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, stanowiący w ust. 1, że przy ustalaniu prawa do emerytury i renty oraz obliczaniu ich wysokości uwzględnia się, z zastrzeżeniem ust. 2-5, okresy składkowe, o których mowa w art. 6 (pkt 1) i okresy nieskładkowe, o których mowa w art. 7 (pkt 2). Poza sporem pozostaje fakt, że w okresach od dnia 22 grudnia 2006 r. do dnia 31 grudnia 2006 r., dnia 2 stycznia 2007 r. i od dnia 9 stycznia 2007 r. do dnia 31 stycznia 2007 r., zmarła była nieobecna w pracy i nie wypłacono jej za ten czas wynagrodzenia. W ocenie Sądu Najwyższego zebrany materiał dowodowy nie pozwalał tym samym - wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego, na doliczenie do stażu ubezpieczeniowego okresów nieobecności nieusprawiedliwionej, niepłatnej w pracy. Ze względu na redakcję art. 6 i 7 ustawy o emeryturach i rentach z FUS zaliczenie danego okresu do okresów składkowych bądź nieskładkowych wymaga jednoznacznego umieszczenia go w katalogu tych okresów, brak jest argumentów przemawiających za możliwością domniemywania, że dany okres ma charakter składkowy bądź nieskładkowy. Tym samym zmarła K. G. nie posiadała wymaganego 3 letniego okresu składkowego i nieskładkowego, koniecznego do przyznania wnioskodawczyni dochodzonego świadczenia, brak bowiem podstaw prawnych do zaliczenia okresu nieobecności nieusprawiedliwionej do okresów składkowych.

Wobec powyższego Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji, po myśli art. 398¹⁵ k.p.c.

Z uwagi na treść wyroku tylko na marginesie należy zauważyć, że zgodnie z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., „Sąd Najwyższy w razie uwzględnienia skargi kasacyjnej uchyla zaskarżone orzeczenie w całości lub w części i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania sądowi, który wydał orzeczenie, lub innemu sądowi równorzędnemu; Sąd Najwyższy może uchylić także w całości lub w części orzeczenie sądu pierwszej instancji i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania sądowi temu samemu lub równorzędnemu. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy art. 415 stosuje się odpowiednio”. Z kolei art. 415 k.p.c. stanowi, że „Uchylając lub zmieniając wyrok, sąd na wniosek skarżącego w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie orzeka o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia lub o przywróceniu stanu poprzedniego. Nie wyłącza to możliwości dochodzenia w osobnym procesie, także od Skarbu Państwa, naprawienia szkody poniesionej wskutek wydania lub wykonania wyroku”.

W uchwale składu powiększonego Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2012 r., II PZP 1/12 (OSNP z 2013 r. nr 5-6, poz. 49) przyjęto, że „Przepis art. 415 zdanie pierwsze w związku z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. nie stanowi materialnoprawnej podstawy roszczenia o zwrot spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia”, stwierdzając w uzasadnieniu, że nie ma powodów do odejścia w tym zakresie od dotychczasowej linii orzecznictwa Sądu Najwyższego, uznającego konsekwentnie, że podstawą roszczenia restytucyjnego są przepisy kodeksu cywilnego.

W ocenie składu orzekającego w niniejszej sprawie, w pełni podzielającego przedstawioną wyżej uchwałę, należy przyjąć, że w sprawach z ubezpieczenia społecznego, dotyczących świadczeń emerytalno-rentowych materialnoprawną podstawę roszczenia restytucyjnego stanowi art. 138 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach, według którego osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu, przy czym za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się:

- 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń

w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania;

2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

Niezależnie od tego uregulowania, warto wspomnieć, że cytowany przepis (w ust. 6) upoważnia organ rentowy do odstąpienia od żądania zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części, jeżeli zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności.